

РЕТРОСПЕКТИВІЗМ У АРХІТЕКТУРІ ВОКЗАЛІВ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ. : СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ХУДОЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті аналізуються стилістичні особливості історизму-еклектизму в архітектурі вокзалів України другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. На прикладі конкретних пам'яток виявлено характерні риси стилістики неоготики, неоренесансу, необароко, неокласицизму та принципи поєднання в архітектурі вокзалів напряму ретроспективізму з прогресивними будівельними технологіями

Ключові слова: архітектура вокзалів, художньо-стилістичні особливості ретроспективізму-еклектизму, декоративні архітектурні деталі, синтез мистецтв.

Abstract

The article analyzes the stylistic peculiarities of historicism-eclecticism in the architecture of the railway stations in Ukraine of the second half of 19 – first tertial of 20 st. Basing on the example of particular architectural monuments we identify the peculiar traces of neo-gothic, neo-renaissance, neo-baroque, neo-classicism styles, as well as the principles of combination of retrospective tendencies with advanced construction technologies.

Keywords: railway station architecture, artistic and stylistic peculiarities of the retrospective tendencies and eclecticism, decorative architectural components, synthesis of arts.

Вступ

Споруди вокзалів України другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. займають значне місце в архітектурі України не лише за чисельністю та масштабами будівництва, а й за реалізованими в них стилістично-композиційними вирішеннями. Велика кількість будівель вокзалів, що збереглися, отримали статус пам'яток архітектури. Саме небезпека руйнування вокзалів вимагає їх детального дослідження: уточнення стилістики, реконструкції просторово-планової структури.

Результати дослідження

Передумови розвитку залізничного транспорту, архітектура вокзалів України, привернули увагу значної кількості українських дослідників. Окремо слід відзначити публікації, І. Котлобулатової [1, 381], П. Лазечка [2, 3], колективне дослідження, присвячене львівській залізниці [3]. Проте праці переважно публіцистично-краєзнавчі, стосуються проблеми будівництва однієї пам'ятки: архітектура вокзалу, історія його будівництва розглядаються у контексті економічно-культурного розвитку регіону чи міста. Для написання дослідження важливими були праці, присвячені історії розвитку та стилістичним особливостям української архітектури ХІХ – першої третини ХХ ст. [4; 5; 6].

Привертаючи інтенсивні потоки пасажирів, вокзали того часу виконували значну містобудівну функцію: вони суттєво впливали на організацію міського транспортного руху та забудову привокзального району. Вокзали кінця ХІХ – початку ХХ ст. виконували функцію значної репрезентативної громадської споруди, а іноді архітектурної домінанти міста або селища.

У розвитку архітектури вокзалів другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. можна виділити три основні періоди розвитку: 1860-1890-ті рр., кінець ХІХ – початок ХХ ст., 1920-1930-ті рр.

На першому етапі розвитку вокзальної архітектури найпоширенішими були середньовічні форми.

Стилістика споруд вокзалів збігалася в часі зі зростанням зацікавленості до пам'яток середньовічного минулого України. Таким чином, нові споруди вокзалів сприймали буквально як ворота міста, за традицією сповнюючи їх трактованими декоративно елементами оборонної архітектури: машикулями, зубцями-мерлонами, баштами тощо

Використання форм середньовічного мистецтва в архітектурі вокзалу в Козятині дало змогу створити самобутню за стилістикою споруду з готичними та романськими елементами.

На межі XIX – XX ст. в архітектурі вокзалів починають переважати риси необароко. Для цієї групи пам'яток характерні чітка симетрія, використання едікул входів, віконних сандриків, збагачення фактури фасадів рустом, ускладнення силуету споруди куполами, фронтонами й атиками. За допомогою класичного ордера архітектори образно розкривали динамічну потенцію маси стіни.

Жмеринський залізничний вокзал Південно-Західної залізниці є величною будівлею зі складним плануванням, у архітектурному стилі якої відчутний дуалізм, оскільки фасади споруди вирішені в неоренесансній стилістиці з вкрапленнями барокових елементів, а інтер'єри трактовані в стилі модерн.

Засвоєння елементів стилістики бароко в низці споруд вокзалів засвідчують куполи. Зокрема — застосування як центру композиції масивного куполу з люкарнами над операційним залом (Ворожба, Харків).

Особливо характерною для вокзалів України межі XIX – XX ст. є неокласицистична стилістика. Основними засобами гармонії були ритмічні поєднання різних за величиною та насиченістю мас. Панувала симетрія, саме її логіці підпорядковувався кожен елемент. На початку XX ст. з'явилася група вокзалів, у яких зовні про призначення споруди свідчить велике аркове вікно в центрі фасаду

.....

Висновки

Таким чином, у архітектурі перших вокзалів ще не було визначених типових, властивих тільки для них рис, і в їхньому будівництві повторювали композиційні прийоми та форми інших громадських споруд, на межі XIX – XX ст. починає викристалізовуватися специфічний архітектурний образ вокзалу.

Еклектичні споруди мали підкреслено репрезентативний характер, що спонукало архітекторів створювати складні, надмірно декоровані композиції фасадів. Водночас на межі століть у багатьох вокзальних спорудах пізньої еkleктики помітні риси, які засвідчують появу нових стилістичних тенденцій. Зокрема, починають використовувати нові будівельні матеріали, без традиційного їх приховування (дебаркадер Львівського залізничного вокзалу).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Котлобулатова І. Енциклопедія Львова // Залізничні вокзали / Андрій Козицький. — Львів: Літопис, 2007. — Т. 2. — 608 с.
2. Лазечко П. Передумови будівництва залізниць у Галичині // Галицька брама. — 1996. — №14. — С. 3.
3. Гранкін П., Лазечко П., Сьомочкін І., Шрамко Г. Львівська залізниця. Історія і сучасність. — Львів: Центр Європи, 1996. — 175 с.
4. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В. В. Печерський, О. М. Годованок та ін.; За ред. В. І. Тимофійка. — К.: Техніка, 2003. — 471 с.
5. Чепелик В. Український архітектурний модерн / Упор. З. В. Мойсенко-Чепелик. — К.: КНУБА, 2000. — 378 с.
6. Ясєвич В. Архитектура Украины конца XIX – начала XX века — К.: Будівельник, 1988. — 282 с

Магдюк Інна Григорівна — студентка групи БМ-15м, факультет будівництва теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: innylka23@rambler.ru.

Науковий керівник: **Віктор Павлович Ковальський** — канд. техн. наук, доцент кафедри містобудування та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Inna G. Mahdiuk — Department of Urban Planning and Architecture, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : innylka23@rambler.ru.

Supervisor: **Victor P. Kovalsky**— Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of Urban Planning and Architecture , Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia